

ОСОБЛИВОСТІ КРИЗ В УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Актуальність. Економічні кризи – часте явище в світі, що може набувати різних форм і вражати різні галузі економіки. Зараз людство загалом, і Україна зокрема, зіткнулись з новою кризою, яка зачепила всі країни світу, а деякі галузі стали на межі не просто банкрутства, а зникнення. Така серйозна ситуація змушує уряди країн шукати ефективні механізми економічного відновлення в найкоротший термін, і українська влада не виключення. Для застосування різних інструментів стимулювання слід дослідити саму природу криз в нашій країні в період становлення ринкової економіки (1991-2020 роки), адже при глобальності криз, їх вплив на кожну державу визначається її особливими характеристиками і розвитком.

Метою дослідження є розгляд особливостей криз в українській економіці в період незалежності у порівнянні з кризами в інших країнах та визначення шляхів пом'якшення їх соціально-економічних наслідків.

Завдання:

- проаналізувати макроекономічні показники України у період з 1991 по 2019 рік; - порівняти отримані дані з обраною країною (Польща) та оцінити схожість прояву криз;
- на основі отриманих результатів запропонувати шляхи пологання наслідків криз.

Об'єктом дослідження у роботі виступає економіка країн у період економічних криз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кризи це процес, що супроводжує глобальну економічну систему з часів її зародження. Загалом, поняття «економічна криза» є спільним знаменником для пулу різних криз, що вражають різні сектори економіки. У книзі «Циклічна історія фінансових криз» автори наводять вичерпний перелік видів криз з якими людство зіштовхувалось протягом 800 років: кризи визначені кількісними порогами (інфляційні кризи, обвал валюти, девальвація валюти, луснуті «бульбашки» цін на активи), кризи спричинені певними подіями (банківські кризи, зовнішні та внутрішні дефолти) [1, с. 45-58]. За часи незалежності в Україні було безліч криз, що притаманно країнами, що розвиваються, і деякі з них викликані зовнішніми факторами, тому їх легко ідентифікувати (глобальна криза 2008 року), однак деякі можуть нести прихований характер. Для того щоб охопити різні види криз і отримати якісні результати, слід звернутись до статистичних даних й інших дослідження на цю тематику.

Розуміння економічний криз тісно пов'язано з поняттям економічних циклів (або бізнес циклів), які характеризуються різним періодом одного циклу, в залежності від секторів економіки, які ми розглядаємо. Різні види кризи, які були вказані на початку, є прикладом циклічності в банківській, фінансовій, інвестиційній сфері, які можуть відбуватись як в різний час, так і одночасно (тоді відбувається криза глобального масштабу). Отже, беручи до уваги, що ідентифікація циклів в економіці відбувається через аналіз показників валового продукту, цей показник слід розглянути. Також, одним з головних індентифікаторів економічної ситуації слід брати індекс зміни цін, що дає нам певне (хоча і не повне) уявлення щодо грошової сфери економіки. Інші показники, такі як індекс промисловості і будівництва, теж розкривають важливі сектори економіки – реальний сектор. Тому вищеперераховані індикатори будуть розглянуті, за для розуміння особливості криз в Україні.

Рис. 1. Показники України: Валовий внутрішній продукт (ВВП), Індекс промисловості (ІП), Індекс будівництва (ІБ), Індекс споживчих цін (ІСЦ).
Джерело: [2]

У наведеній діаграмі можна побачити динаміку обраних показників. Так як бізнес-цикл вважається завершеним, коли, після кризи, показники перевершують докризовий рівень, наведені дані валового продукту, індексу промисловості і будівництва переставлені кумулятивним методом з базовими роками 1990 і 1998 (перший рік обрахунку індексу промисловості).

Отже, аналізуючи отримані дані, можна побачити певні тенденції, які склалися за період незалежності країни:

- Глобальна криза 2008 року мала сильний вплив на реальний сектор і загалом на економіку країни, і призвела до одних з найбільших скорочень виробництва з 1990 років. Однак, інфляція не відреагувала на негативні тенденції.

- Перша криза в Україні була найдовшою і відбувалась в період з 1991 по 1999 року, коли валовий продукт досяг найнижчої за весь період позначки. У цей же час відбувалась гаплюча інфляція (дані не наведені у таблиці через надто великі в цифри) і загальне падіння виробництва і будівельної галузі. Розірвання економічних зв'язків з іншими країнами Радянського Союзу сильно вдарило по країні, і причиною такої ситуації може бути те, що економіка УРСР була налаштована на складні виробничі ланцюги, а не на сировинну базу [3, с. 230-238].

- Третя економічна криза відбулась в 2014-2015 роках. Однак, з наведених даних можна помітити тенденцію до скорочення реального сектору ще до початку кризи (після пікових 2010-2011 років). Схожа ситуація відбувалась і з ВВП, який перестав зростати з 2012 року (нульове зростання в 2012 і 2013). Така ситуація може бути неproblemною для розвинених країн, однак

для країн, що розвиваються це вказує на кризову ситуацію. Тобто, можна зробити висновок, що кризові тенденції почалися в 2012 році, а в 2014 вони посилились через військові дії і втрату територій.

– Остання особливість виходить із визначення економічних циклів[4, с. 5-6], адже якщо аналізуючи зміну валового продукту протягом 1991-2019 років, можна побачити, що показник ВВП 1990 року в Україні так і не був досягнутий, отже криза відбувається до сих пір, і тільки після досягнення докризових показників, можна буде зрозуміти загальну тенденцію економічного циклу.

Отже, загальна тенденція не дає приводів для оптимізму, враховуючи, що 2019 році Україна і світ загалом опинились в новій глобальній кризі, і за оцінками експертів Україна втратить до 7% валового продукту. Тому зрозуміти, коли економіка країни досягне показників 1990 незрозуміло, якщо за прогнозами вона досягне рівня 2013 року тільки в 2025.

За для більш якісного дослідження криз в Україні, слід порівняти дані з країною, що знаходилась в схожій економічній ситуації, але показала кращий результат за цей період. Для аналізу візьмемо Польщу, яка на 1990 рік мала менший економічний потенціал ніж наша країна.

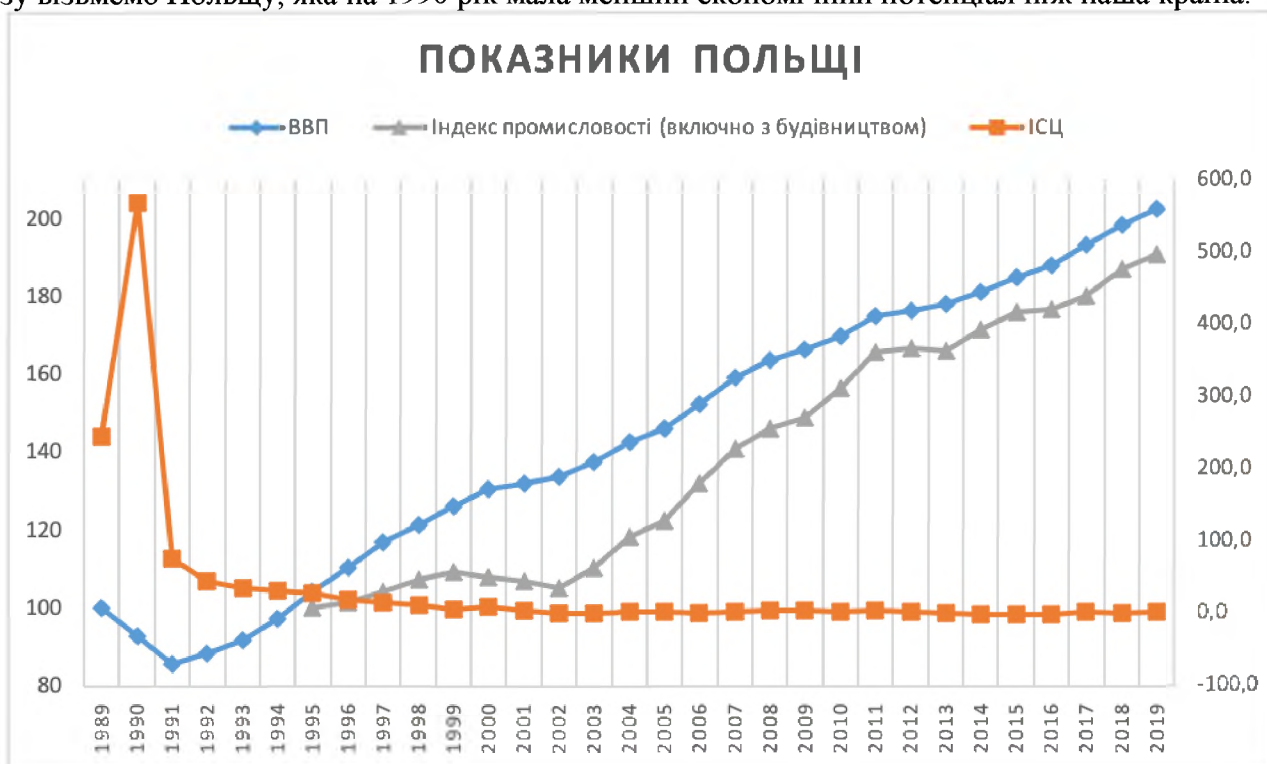

Рис. 2. Показники України: Валовий внутрішній продукт (ВВП), Індекс промисловості (ІП), Індекс споживчих цін (ІСЦ).

Джерело: [5]

Наведений графік з аналогічними показниками Польщі дають можливість зробити певні висновки щодо особливостей економічного розвитку країни у аналогічний період:

– Польська економіка як і економіка усіх країн постсоціалістичного блоку перебувала у кризовому періоді, однак країна дісталась економічної «підлоги» у ВВП у 1991 році, а відновила докризовий рівень в 1994 році (швидше за всі інші країни соціалістичного табору). Таку тенденцію пов'язують з «шоковою терапією» [6, с. 475] - серією успішних реформ міністра фінансів Лешека Бальцеровича, який допоміг країні швидко перейти на у ринкову економіку.

– За весь період після падіння в 1989-1991 році економіка Польщі не переживала період кризи. У 2008 році, коли світ спіткав глобальний спад, у Польщі продовжувалось зростання як валового продукту так і промисловості, а інфляція знаходилась на стабільно низькому рівні. Тільки у 2020 році, у період нової кризи, економіка впала у 2 і 3 кварталі.

Отже, як можна побачити з наведених даних, економіка Польщі за період незалежності

показала майже подвійне реальне зростання, а кризові явища були мінімальні. У той же час українська економіка так і не змогла досягнути рівня до незалежності, і переживши три кризи, відчувала сильні наслідки у вигляді ще більшого падіння ВВП і промисловості, майже втративши виробничий потенціал і перейшовши на сировинне і аграрне виробництво як головне джерело доходу. Такий перехід на сировину як основу експорту зробило економіку ще більш крихкою, тому кризи в 2008 і 2014-2015 роках привели до глибоких рецесій, з яких країна виходить до сих пір.

Отже, на основі отриманих результатів аналізу економіки України, а також порівняння її з економікою Польщі, можна зробити висновок, що наша країна потребує реформування задля запобігання кризових явищ. Хоча економічна криза є частиною економічного циклу і повноцінного захисту від неї не існує через складність прогнозування, часті рецесії призводять до крихкості системи і хронічної кризи. Звичайно, реформи, проведені в Польщі в 90-х роках, зараз є неактуальними для України на сучасному етапі, однак загальні правила, такі як скорочення держави в економіці для пожвавлення системи, а також розбудова справедливої і незалежної судової системи тощо є основоположними. Прикладом успішної тенденції слугує Національний банк[7], який протягом останніх років домігся перебудувати банківську систему, підвищивши її стабільність і вивівши неплатоспроможні банки, в також стабілізував інфляцію, що знизилась до найменших показників за 30 років. Важливим залишається створення умов для розвитку нових і галузей з більш складним виробництвом, але з більшою стабільністю, що б дало можливість знизити крихкість економічної системи країни.

Список літератури

1. Рейнгарт К. Циклічна історія фінансових криз / К. Рейнгарт, К. Рогофф. – Київ: Наш Формат, 2019. – 543 с.
2. Державна служба статистики України. (електронний ресурс). Доступ до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Н. О. Тимочко, О. А. Пучко, Л. М. Рудомьоткіна та ін. — К.: КНЕУ, 2000. — 268 с.
4. Madhani, P. M. (2010). "Rebalancing Fixed and Variable Pay in a Sales Organization: A Business Cycle Perspective".
5. World Bank Database (електронний ресурс). Доступ до джерела: <https://data.worldbank.org/indicator>
6. Савицька С. Трансформація економічної системи Польщі / Світлана Савицька. // ТНЕУ. – 2008. – №4. – С. 473–478.
7. Маслій Н. Д. НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ / Н. Д. Маслій, К. А. Лисенко. // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». – 2017. – №4. – С. 103–107.

Kozlova, Diana

National University of “Kyiv – Mohyla Academy”

Master Student, “Economics”

INTERNATIONAL STUDENT MOBILITY AS A FACTOR OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT

In the current condition of modernization and globalization of education, an active international cooperation in the field of education and science acquires special significance. The academic mobility is a fundamental characteristic of a single educational space, the formation of which is aimed, in particular, by the Bologna Process. Thus, the principle of mobility is considered as the mobility of knowledge implemented by an academic mobility, which provides opportunities for students and professors to move between different educational institutions inside and outside their country [1, p.289].